

*Vodič za izradu internih kompanijskih procedura za zaštitu
dece od seksualne eksploatacije i zlostavljanja u kontekstu
turizma i putovanja*

*Zaštita dece od
seksualne
eksploatacije i
zlostavljanja u
kontekstu turizma i
putovanja*

Vodič za izradu internih kompanijskih procedura za zaštitu dece od seksualne eksploatacije i zlostavljanja u kontekstu turizma i putovanja

Uvod	4
Razumevanje zaštite dece i seksualne eksploatacije i zlostavljanja (SEZ)	7
Okvir za internu politiku za zaštitu dece	9
Koraci za razvoj interne politike.....	9
Sprovođenje i praćenje mera zaštite dece	10
Smernice za specifične kontekste u turizmu	10
Hitan odgovor i podrška žrtvama	11
Komunikacija i informisanje javnosti	11
Procena rizika	12
Nivoi odgovornosti u hotelima i turističkim agencijama.....	14
Pravni okvir zaštite dece od seksualne eksploatacije i zlostavljanja u kontekstu turizma i putovanja.....	15
Aneksi.....	25
Izjava o posvećenosti Politici za zaštitu dece	25
Izjava o krivičnim presudama.....	25
Prepoznavanje znakova zlostavljanja (indikator).....	26
Obrazac prijave za zaštitu	27
Predlog člana ugovora o radu između hotela/turističke agencije i zaposlenih.....	30
Predlog člana ugovora između hotela/turističkih agencija i njihovih ugovornih partnera.....	31

Izražavamo zahvalnost Ignite Philanthropy: *Inspiring the End to Violence against Girls and Boys* na podršci koju su pružili Mreži organizacija za decu Srbije u razvoju praktičnih smernica za kompanije u turističkoj industriji koje žele da postupaju odgovorno u zaštiti dece, stvarajući što bezbednije okruženje za svako dete.

Takođe, zahvaljujemo našim kolegicama iz UNICEF-a na njihovoj velikodušnoj podršci i neprocenjivim komentarima koji su doprineli razvoju Vodiča za izradu internih kompanijskih procedura za zaštitu dece od seksualne eksploatacije i zlostavljanja u kontekstu turizma i putovanja.

Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost autora i ne predstavlja nužno stavove Ignite Philanthropy.

Uvod

Broj turista raste, a prihodi od međunarodnog turizma u 2022. godini dostižu preko 1 bilion dolara, sa više od 960 miliona ljudi koji putuju u inostranstvo. Ovaj broj ne uključuje domaća putovanja radi odmora i posla. Takođe, procene ukazuju da je oko 169 miliona međunarodnih migranata radnika, što čini 4,9% svetske radne snage, uglavnom u sektoru usluga¹. Povećanjem broja putnika rastu i rizici za decu, jer među putnicima mogu biti prestupnici koji vrše nasilje nad decom, a njihova mobilnost otežava sprovođenje pravde. Seksualni prestupnici često koriste turističku infrastrukturu, a eksploatacija dece može se dogoditi bilo gde u svetu, od strane domaćih ili stranih turista. Dečji rad u turizmu je prisutan i može biti prikriven, a putovanja zbog posla, naročito kod velikih projekata, mogu stvoriti okruženje gde se nasilje toleriše u blizini smeštaja, radnih mesta ili transportnih centara.

Deklaracija o posvećenosti prevenciji i zaštiti dece od seksualnog zlostavljanja i iskorišćavanja u kontekstu turizma i putovanja

U februaru 2024. Privredna komora Srbije, YUTA (Nacionalna asocijacija turističkih agencija), HORES (Poslovno udruženje hotelsko-ugostiteljske privrede Srbije) i Mreža organizacija za decu Srbije (MODS) potpisali su Deklaraciju o posvećenosti prevenciji i zaštiti dece od seksualnog zlostavljanja i iskorišćavanja² u kontekstu turizma i putovanja.

Ova deklaracija predstavlja značajan korak ka osiguranju bezbednosti i dobrobiti dece u turističkoj industriji. Potpisnici su se obavezali na implementaciju mera i regulativa koje će osigurati nultu toleranciju prema seksualnom zlostavljanju i iskorišćavanju dece. Značajnu podršku ovoj inicijativi pružili su Zaštitnik građana Republike Srbije i UNICEF Srbija.

Potpisnici Deklaracije se obavezuju da će:

- Usvojiti internu politiku kojom se obavezuju na nultu toleranciju prema seksualnom zlostavljanju i iskorišćavanju dece u svom poslovanju, kao i na prevenciju i efikasnu zaštitu dece od ovakvog kršenja njihovih prava.
- Osigurati da kandidati prolaze odgovarajući skrining kako bi se sprečilo zapošljavanje učinilaca krivičnih dela protiv polne slobode maloletnih lica na pozicijama koje se odnose na rad u kontaktu sa decom.
- Uključiti klauzulu u ugovore o radu i druge forme radnog angažovanja koja se odnosi na zabranu seksualnog zlostavljanja i iskorišćavanja dece.
- Organizovati redovnu obuku zaposlenih i ostalih saradnika o njihovim obavezama koje se tiču prevencije seksualnog zlostavljanja i iskorišćavanja dece.

---

¹ Rethinking travel and tourism, Placing child protection at the core of sustainable travel and tourism, ADVOCACY BRIEF, Office of the Special Representative of the Secretary-General on Violence Against Children, United Nations Office SRSG-VAC, Njujork, 2023

² U skladu sa Opštim protokolom za zaštitu dece od nasilja, usvojenog u februaru 2022. godine, seksualno zlostavljanje dece definiše se kao uključivanje deteta u seksualne aktivnosti koje ono ne razume u potpunosti i ne može dati svoj pristanak ili za koje dete nije razvojno pripremljeno kao i sve seksualne aktivnosti kojima se krše zakoni i tabui u društvu. Seksualno iskorišćavanje dece definiše se kao korišćenje deteta za seksualne aktivnosti a u korist drugih osoba, uključujući tu iskorišćavanje dece za prostituciju, pornografiju i slično.

- Ustanoviti mehanizme za prijavu sumnji na seksualno zlostavljanje ili iskorišćavanje dece od strane svojih zaposlenih/saradnika, koji su bezbedni, poverljivi i pristupačni.
- Omogućiti efikasno sprovođenje istrage u saradnji sa nadležnim državnim organima u slučaju postojanja sumnje da je došlo do seksualnog zlostavljanja ili iskorišćavanja dece korisnika usluga u okviru poslovnih aktivnosti kompanije.

Uloga turizma u prevenciji seksualne eksploatacije i zlostavljanja dece

Industrija turizma i putovanja je posebno ranjiva kada je u pitanju seksualna eksploatacija i zlostavljanje dece (SEZ) zbog svoje prirode kao veoma mobilnog i tranzitnog sektora. Deca su često izložena riziku da budu iskorišćavana i zlostavljana od strane turista, putnika ali i lokalnog stanovništva.

Industrija turizma i putovanja može odigrati značajnu ulogu u sprečavanju i reagovanju na SEZ putem implementacije smernica i procedura koje štite decu od SEZ. Važno je preduzeti sve neophodne akcije u vezi sa ovim problemom jer je SEZ ozbiljno kršenje prava deteta i može imati dugotrajne fizičke, emocionalne i psihološke posledice po žrtve.

Alati za kompanije u borbi protiv seksualne eksploatacije dece u turizmu

Prepoznajući značaj industrije turizma u prevenciji SEZ i sa idejom da olakšamo kompanijama u ovom privrednom sektoru da budu bezbedno okruženje za svako dete, MODS je izradio „*Vodič za izradu internih kompanijskih procedura za zaštitu dece od seksualne eksploatacije i zlostavljanja u kontekstu turizma i putovanja namenjen*“.

Pored ovog vodiča MODS je izradio i „*Model interne politike za zaštitu dece u hotelima i odmaralištima od seksualne eksploatacije i zlostavljanja*“ kao primer kako interna politika jedne kompanije može da izgleda. Usvajajući internu politiku, kompanije pokazuju svoju punu odgovornost u svom poslovanju i posvećenost u zaštiti dece.

„*Vodič za izradu internih kompanijskih procedura za zaštitu dece od seksualne eksploatacije i zlostavljanja u kontekstu turizma i putovanja namenjen*“ ima za cilj da na koncizan način kompanijama u turizmu približi koncepte koji se tiču zaštite dece od nasilja, odgovornost koja iz toga proizilazi i okvir za razvoj i implementaciju interne politike i procedura za zaštitu dece od seksualnog zlostavljanja i eksploatacije. Vodič je namenjen hotelima, turističkim agencijama, turopreatorima i drugim kompanijama u sektoru turizma.

Zašto je zaštita dece kritična u turizmu

Turizam uključuje široku interakciju sa javnošću, uključujući ranjivu populaciju kao što su deca. Deca, posebno u turističkim destinacijama, su u opasnosti od seksualne eksploatacije i zlostavljanja. Zaštita dece nije samo zakonska i etička odgovornost, već je i ključna za očuvanje integriteta i ugleda turističkih kompanija.

Usklađenost sa međunarodnim i nacionalnim standardima

Ovaj vodič je usklađen sa međunarodnim standardima kao što je Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima deteta (UN KPD) i relevantni nacionalni zakoni. Takođe odražava obaveze privatnog sektora u različitim globalnim i nacionalnim inicijativama fokusiranim na zaštitu dece u turizmu.

Razumevanje zaštite dece i seksualne eksploatacije i zlostavljanja (SEZ)

Ključne definicije

Det: svako ljudsko biće koje nije navršilo osamnaest godina života, ukoliko se, po zakonu koji se primenjuje na dete, punoletstvo ne stiće ranije“, prema članu 1. Konvencije o pravima deteta.

Zaštita dece: radnje koje pojedinci, organizacije, poslovni subjekti i države preduzimaju da spreče i/ili odgovore na nasilje, iskorišćavanje i zlostavljanje dece u svim kontekstima.

Politika za zaštitu dece od seksualne eksploatacije i zlostavljanja u kontekstu turizma i putovanja: dokument u kome organizacija opisuje šta preduzima da njeni zaposleni i poslovanje ne naude deci i navodi kako reaguje ako do toga dođe i potvrđuje svoju posvećenost očuvanju bezbednosti dece i zaštiti od svih oblika SEZ.

Seksualno nasilje je uključivanje deteta u seksualne aktivnosti koje ne razume u potpunosti i ne može dati svoj pristanak ili za koje dete nije razvojno pripremljeno, kao i sve seksualne aktivnosti kojima se krše zakoni i tabui u društvu. U Konvenciji Saveta Evrope o zaštiti dece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja izričito se navodi da seksualno zlostavljanje deteta uključuje i sledeće vidove namernog ponašanja, koji treba da su kriminalizovani: a) bavljenje seksualnim aktivnostima sa detetom koje nije navršilo pravni uzrast u kome su seksualne aktivnosti dopuštene; b) stupanje u seksualne aktivnosti sa detetom kada je pri tom primenjena prinuda, sila ili pretnja; ili, zlopotrebljen priznati položaj poverenja, autoriteta ili uticaja nad detetom, uključujući tu i položaj u porodici; ili, zlopotrebljena posebno osetljiva situacija u kojoj se dete nalazi, njegov ranjivi položaj, prvenstveno zbog mentalnog ili fizičkog hendikepa ili zavisnosti. U seksualno nasilje spada i iskorišćavanje deteta u prostituciji i pornografiji, koje se opisuje u okviru pojma eksploatacija deteta.³

Seksualna eksploatacija i zlostavljanje (SEZ): Svaki stvarni ili pokušaj zlopotrebe položaja ranjivosti, različite moći ili poverenja u seksualne svrhe, uključujući novčanu, društvenu ili političku korist od eksploatacije drugog.

Seksualno iskorištavanje dece u kontekstu putovanja i turizma odnosi se na zlostavljanje dece koje se dešava tokom putovanja, u okviru turističkih aktivnosti ili oba. Počinioci mogu biti strani ili domaći turisti, putnici ili dugoročni posetioci. Ova vrsta zlostavljanja može se desiti i u okviru domaćih putovanja i turizma, bez obzira na prelazak nacionalnih granica.⁴

³ Opšti protokol za zaštitu dece od nasilja, usvojen u februaru 2022.

⁴ Zaštita djece od seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja – TERMINOLOŠKE SMJERNICE Usvojila Međuağencijska radna grupa u Luksemburgu, 28. januara 2016.

Zašto je važna zaštita dece od seksualne eksploatacije i zlostavljanja

- Zaštita dece od eksploatacije u skladu je sa principima ljudskih prava i od suštinskog je značaja za održavanje etičkih standarda.
- Kompanije koje se pridržavaju stroge politike zaštite dece poboljšavaju svoju reputaciju i izbegavaju pravne posledice.
- Prevencija zloupotreba od strane zaposlenih ili gostiju u okviru turističkih objekata (hoteli, odmarališta, itd.).

Okvir za internu politiku za zaštitu dece

Razvijanje politike za zaštitu dece: Svaka kompanija treba da razvije internu politiku kojom se obavezuje na pristup nulte tolerancije prema SEZ i koja ističe posvećenost kompanije za brigu o deci i sadrži principe i procedure za zaštitu dece.

Komponente politike:

- **Izjava o posvećenosti:** Jasna deklaracija sa stavom da kompanija ima nultu toleranciju prema SEZ.
- **Obuhvat i primenljivost:** Smernice treba da se primenjuju na sve zaposlene, izvođače i poslovne partnere.
- **Mere prevencije:** Uključiti strategije za smanjenje rizika, kao što su obuka osoblja i informisanje.
- **Procedure reagovanja:** Planirati postupak u slučaju kada postoji sumnja da je dete u opasnosti ili je povređeno.

Koraci za razvoj interne politike

1: Sprovođenje procene rizika

- Identifikovati oblasti u kojima su deca najviše izložena riziku u okviru poslovanja kompanije (npr. interakcije sa gostima, ekskurzije).

2: Uspostavljanje internih mehanizama za izveštavanje

- Razviti bezbedan i poverljiv sistem izveštavanja za zaposlene, goste i partnere da prijave sumnjive ili stvarne slučajeve SEZ.
- Usvojiti protokole za izveštavanje, uključujući istragu navoda i saradnju sa državnim organima.

3: Provera prošlosti i bezbedne prakse zapošljavanja

- Sprovoditi rigorozan proces regrutovanja koji uključuje proveru prošlosti za sve zaposlene, spoljne saradnike i izvođače koji mogu imati kontakt sa decom.
- Uključiti posebne klauzule u ugovore o radu u vezi sa zaštitom dece i sprovesti redovne revizije.

4: Obuka i izgradnja kapaciteta

- Sprovoditi program obuke za zaposlene, spoljne saradnike i partnere o politici za zaštitu dece, prepoznavanju znakova zlostavljanja i odgovarajućim mehanizmima reagovanja.
- Program obuke sprovode stručnjaci u oblasti zaštite dece.
- Obavezne su inicijalne obuke za nove zaposlene, kao i redovni periodični treninzi (obnavljanje).

5: Kreiranje kodeksa ponašanja

- Uspostaviti jasan kodeks ponašanja koji navodi prihvatljivo i neprihvatljivo ponašanje u vezi sa interakcijom dece.
- Osigurajte da svi zaposleni, volonteri i partneri potpišu kodeks ponašanja i razumeju posledice kršenja.

Sprovođenje i praćenje mera zaštite dece

Određivanje kontakt osobe za zaštitu dece (KZD):

- Odrediti posebnu kontakt osobu za zaštitu dece koja će biti odgovorna za nadgledanje sprovođenja mera zaštite dece.
- KZD treba da bude obučen za zaštitu dece i upoznat sa internim smernicama, procedurama i zakonima.

Redovni pregled i praćenje:

- Razviti okvir za praćenje za procenu efikasnosti politike zaštite dece.
- Sprovoditi redovne revizije i preglede, uključujući stručnjake treće strane kada je to potrebno, kako bi se osigurala usklađenost i identifikovale oblasti za poboljšanje.

Smernice za specifične kontekste u turizmu

Hoteli i smeštaj:

- Primenite prakse bezbedne za decu, kao što su bezbedni procesi prijavljivanja, pozornost osoblja u praćenju interakcija sa gostima i vidljivi poster i zaštitu dece.
- Uspostavite protokole za prijavljivanje bilo kakvog sumnjivog ponašanja gostiju ili osoblja određenom KZD.

Turističke agencije i turoperator:

- Uključite klauzule o zaštiti dece u ugovore sa pružaocima usluga i obezbedite da svi partneri budu informisani o politici za zaštitu dece.
- Dajte putnicima smernice o tome kako da prijave slučajevne sumnje na zlostavljanje dece.

Zabavni parkovi :

- Razviti specifične mere bezbednosti za aktivnosti visokog rizika, kao što je obezbeđivanje odgovarajućeg nadzora i bezbednog okruženja.
- Obučite vodiče i instruktore o zaštiti dece i procedurama izveštavanja.

Hitan odgovor i podrška žrtvama

Uspostavljanje jasnih procedura:

- Napravite plan reagovanja u hitnim slučajevima koji navodi korake koje treba preduzeti kada je dete u opasnosti, uključujući kontaktiranje lokalnih vlasti i službi za zaštitu dece.

Pružanje podrške i nege:

- Informisati se o lokalnim opštinskim protokolima za zaštitu dece od nasilja i postojećim mehanizmom zaštite dece kako bi se lakše koordinisalo upućivanje deteta na nadležne službe
- Uspostaviti saradnju sa lokalnim udruženjima, stručnim institucijama i organizacijama koje pružaju podršku, kako bi se osigurala brza i efikasna reakcija na potrebe žrtava.

Komunikacija i informisanje javnosti

Interna komunikacija:

- Redovno informišite o politici za zaštitu dece zaposlene/osoblje i partnere putem sastanaka, biltena i digitalnih platformi.

Kampanje informisanja:

- Razvijte kampanje informisanja koje su usmerene na goste i zajednicu kako biste promovisali nultu toleranciju prema SEZ.
- Koristite natpise, brošure i digitalne platforme da informišete i pružite kontakt informacije za prijavljivanje problema.

Procena rizika

Hoteli i turističke agencije koje pružaju usluge u sektoru turizma dužni su da primenjuju smernice i procedure kako bi, s jedne strane, sprečili nasilje i zlostavljanje dece, a s druge strane, osigurali adekvatne intervencije zaštite kada su deca već pretrpela neki oblik nasilja.

Procena rizika je ključni deo prevencije i omogućava prepoznavanje potencijalnih i stvarnih rizika po decu u okviru svojih usluga i aktivnosti, te razvijanje strategija za njihovo smanjenje. Ovaj alat pomaže da se identifikuju, preveniraju i adekvatno reaguje na rizike koji proizlaze iz turističkih usluga i programa, s ciljem zaštite dece od bilo kog oblika nasilja. Na taj način, zaposleni postaju svesni pravila, procedura i posledica njihovog nepoštovanja.

Kako bi se uspostavili odgovarajući dokumenti, procedure i mehanizmi za očuvanje bezbednosti dece, potrebno je sprovesti procenu rizika koja omogućava prepoznavanje faktora rizika u svakodnevnom radu. Procena rizika može biti sprovedena angažovanjem stručnjaka ili kroz interno samoprocenjivanje rizika. Stručnjak mora biti sposoban da jasno ukaže na sve potencijalne slabosti i podstakne na preduzimanje neophodnih koraka.

Procena rizika u vezi sa očuvanjem bezbednosti dece u hotelima i turističkim agencijama prolazi kroz sedam faza:

1. Razumevanje konteksta i okruženja poslovanja.
2. Identifikacija potencijalnog uticaja ili kontakta sa decom.
3. Analiza mogućih rizika od tog kontakta.
4. Procena verovatnoće pojavljivanja rizika i ozbiljnosti uticaja.
5. Sprovođenje strategija za smanjenje i prevenciju rizika.
6. Pregled i revizija rizika i mera.
7. Komunikacija i konsultovanje sa zaposlenima i klijentima.

Posebna pažnja treba biti posvećena situacijama poput organizovanja porodičnih aranžmana ili kampova, gde deca mogu boraviti bez roditelja/staratelja, kao i proceni rizika kod angažovanja privremenog osoblja.

Ciljevi procene rizika u hotelima i turističkim agencijama uključuju:

- Identifikaciju mogućih rizika za decu u okviru usluga i aktivnosti.
- Prepoznavanje situacija u kojima dolazi do kontakta sa decom, čak i kada deca nisu primarni fokus.
- Utvrđivanje ko ima kontakt ili uticaj na decu.

Svaka usluga nosi određene rizike koji treba da budu analizirani. Pitanja koja treba razmotriti pri proceni rizika uključuju vrste usluga, aktivnosti koje uključuju decu, starosnu dob dece, njihove kontakte sa osobljem i drugim gostima, kao i uslove boravka.

OBLASTI RIZIKA				
ZAPOSLENI	SPOLJNI SARADNICI	USLUGE	PROFIL DECE/KORISNIKA	IKT - INFORMACIONO KOMUNIKACIONE TEHNOLOGIJE
Da li se prilikom angažovanja proveravaju reference zaposlenih?	Da li postoji direktan kontakt između saradnika i dece?	Gde se usluga/program realizuje (npr. hotel, turistička tura)?	Kog uzrasta su deca koja koriste uslugu?	Kakav tip podataka i informacija o deci prikupljaju hotel/turistička agencija?
Da li zaposleni koji rade s decom prolaze kroz provere (kriminalna prošlost, reference)?	Da li saradnici imaju dozvolu za rad s decom i kontakt s njima?	Da li su deca uključena u aktivnosti na način da ostaju nasamo sa odraslom osobom?	Kog pola su deca korisnici usluga i da li postoji dominacija jednog pola?	Ko sve ima pristup informacijama o deci (zaposleni, partneri, treća lica)?
Da li zaposleni prolaze obuku o očuvanju bezbednosti dece?	Kako se reguliše interakcija saradnika sa decom (npr. vodiči, animatori)?	Da li deca ostaju na noćenju u okviru aktivnosti (npr. porodični aranžmani)?	Da li deca dolaze iz marginalizovanih grupa? Koje?	Gde se čuvaju podaci o deci i kako se osigurava njihova zaštita?
Da li zaposleni rade u direktnom kontaktu sa decom?	Kako saradnici (npr. spoljašnji vodiči) utiču na decu?	Da li deca dolaze u kontakt sa osobljem koje nije direktno angažovano na programu (npr. hotelsko osoblje, mediji)?	Da li deca imaju karakteristike koje ih čine naročito ranjivim (npr. deca s invaliditetom)?	Da li postoji dozvola za komunikaciju sa decom putem društvenih mreža ili drugih digitalnih platformi?
Kolika je fluktuacija zaposlenih u direktnom kontaktu sa decom?	Da li postoji rodna ravnoteža među saradnicima koji rade sa decom?	Da li se koristi uniforme ili oznake za lako prepoznavanje osoblja koje radi sa decom?	Koliko su deca svesna rizika i da li su obučena da prijave nasilje ili uznemiravanje?	Na koji način se koriste i štite podaci o deci, i da li se oni predstavljaju trećim licima?
Da li postoji rodna ravnoteža među osobljem koje radi sa decom?	Da li saradnici nose uniformu ili oznaku za prepoznavanje?	Da li se vodi računa o sigurnosnim procedurama tokom aktivnosti sa decom?	Da li deca učestvuju u proceni rizika ili razumeju bezbednosne aspekte programa?	Da li zaposleni imaju pristup podacima o deci na uređajima poput mobilnih telefona i računara, i kako se ti podaci čuvaju?

Nivoi odgovornosti u hotelima i turističkim agencijama

Usvajanjem Politike za zaštitu dece, hotel ili turistička agencija jasno pokazuje da svi zaposleni snose određenu odgovornost u vezi sa zaštitom dece. Podela uloga i odgovornosti zavisi od strukture kompanije, kao i od raspoloživih ljudskih i drugih resursa. Uobičajeno, odgovornost se deli na nekoliko nivoa:

- **Prvi nivo odgovornosti** odnosi se na sve zaposlene. Važno je da svi budu upoznati sa usvojenim smernicama i dokumentima koji se odnose na zaštitu dece; da se pridržavaju kodeksa ponašanja (ako takav dokument postoji u kompaniji); budu svesni potencijalnih opasnosti kojima su deca izložena; nastoje da preveniraju nasilna ponašanja prema deci i da prijavljuju svaku sumnju na nasilje nad decom.
- **Drugi nivo odgovornosti** proizilazi iz prvog, ali uključuje dodatne obaveze u skladu sa specifičnom ulogom pojedinca. Na primer, zaposleni u ljudskim resursima, pored opštih odgovornosti, ima zadatak da proveriti prethodne profesionalne angažmane kandidata, s posebnim fokusom na zaštitu dece.
- **Treći nivo odgovornosti** odnosi se na menadžere ili direktore. Osim što dele opštu odgovornost, oni su zaduženi za nadgledanje i praćenje sprovođenja smernica za zaštitu dece u projektima i sektorima kojima rukovode. Takođe, uprava kompanije odgovorna je za pregledanje i odobravanje izmena u smernicama, kao i za donošenje odluka u skladu sa osnovnim principima zaštite dece.
- **Četvrti nivo odgovornosti** pripada ključnim osobama zaduženim za zaštitu dece, kojima su povereni specifični zadaci. U zavisnosti od veličine hotela ili agencije, ovi zadaci mogu biti dodeljeni jednoj osobi ili podeljeni među više zaposlenih. Ključna osoba za zaštitu dece odgovorna je za koordinaciju implementacije smernica, edukaciju zaposlenih, savetovanje u vezi sa prijavom i reakcijom na sumnje u vezi sa nasiljem, kao i za izveštavanje i umrežavanje u vezi sa zaštitom dece.

Pravni okvir zaštite dece od seksualne eksploatacije i zlostavljanja u kontekstu turizma i putovanja

Zaštita dece od seksualne eksploatacije i zlostavljanja sastavni je deo prava na život, prava na poštovanje i nepovredivost fizičkog i psihičkog integriteta, prava na dostojanstvo i slobodan razvoj ličnosti i niza drugih fundamentalnih prava imanentnih svakom pojedincu. Zaštitu od seksualne eksploatacije i svakog vida zlostavljanja uživa svako lica, a ova je zaštita naročito sveobuhvatna i važna u domenu zaštite dece i dečijih prava, imajući u vidu da se radi o kategoriji lica koja i inače uživaju posebnu zaštitu, o kategoriji koja je ranjiva i naročito osetljiva.

Sistem zaštite dece potrebno je strpljivo i pažljivo graditi. Norme koje obezbeđuju zaštitu dece, njihov pravilan i sveobuhvatan rast i razvoj, zaštitu i unapređenje ličnosti te između ostalog i zaštitu od seksualne eksploatacije i zlostavljanja, potrebno je osavremeniti i prilagoditi dinamici razvoja porodično-pravnih odnosa, društvenih odnosa uopšte i razvoju i širokoj implementaciji dečiji prava i interesa. Ove norme moraju biti takve da obezbeđuju zaštitu dece, uključujući i zaštitu od seksualne eksploatacije i zlostavljanja, u svim segmentima i sferama života. S tim u vezi potrebno je ovaj vid zaštite obezbediti i unaprediti u vaspitno-obrazovnom sistemu, sistemu socijalne zaštite, u sudskim postupcima, ali i postupcima pred drugim državnim organima, organizacijama, vršiocima javnih ovlašćenja i administrativnim telima.

Zaštitu dece od seksualne eksploatacije i zlostavljanja potrebno je obezbediti, pratiti i permanentno unapređivati i u mnogim drugim sferama, naročito onim koje se intenzivno i dinamično razvijaju i menjaju. U ove sfere nesumnjivo spadaju i turizam i putovanja, a posebnu pažnju potrebno je posvetiti i ugovornom pravu na kome se temelje pravni odnosi u ovoj oblasti.

Pravni okvir zaštite dece od seksualne eksploatacije i zlostavljanja uopšte, pa i u kontekstu turizma i putovanja, čini čitav niz normi sadržanih kako u domaćim tako i u međunarodnim pravnim aktima.

Ustav Republike Srbije⁵

Član 23 stav 1 Ustava Republike Srbije garantuje da je ljudsko dostojanstvo neprikosnovenost i propisuje da su svi dužni da ga poštuju i štite. Prema stavu 2 ovog člana, svako ima pravo na slobodan razvoj ličnosti, ako time ne krši prava drugih zajemčena Ustavom.

U članu 24. stav 1 Ustav proklamuje neprikosnovenost ljudskog života.

U članu 64 Ustav uređuje i garantuje prava deteta. U ovom članu, u prvom stavu, propisano je da deca uživaju ljudska prava primereno svom uzrastu i duševnoj zrelosti. U stavu trećem ovog

---

⁵ „Službeni glasnik RS“ br. 98/2006 и 115/2021

člana predviđeno je da su deca zaštićena od psihičkog, fizičkog, ekonomskog i svakog drugog iskorišćavanja ili zloupotrebljavanja, dok je u petom stavu propisano da se prava deteta i njihova zaštita uređuju zakonom.

Član 66 Ustava jemči posebnu zaštitu porodice, majke, samohranog roditelja i deteta. Prema prvom stavu ovog člana, porodica, majka, samohrani roditelj i dete u Republici Srbiji uživaju posebnu zaštitu, u skladu sa zakonom.

ZAKON o posebnim merama za sprečavanje vršenja krivičnih dela protiv polne slobode prema maloletnim licima⁶

Zakon o posebnim merama za sprečavanje krivičnih dela protiv polne slobode prema maloletnicima („Službeni glasnik RS“, br. 32/2013), sadrži ključne propise za preduzetnike i pravna lica koji posluju u turizmu, posebno ako rade sa maloletnim licima. Ovaj zakon propisuje mere koje se primenjuju na osobe osuđene za krivična dela protiv polne slobode prema maloletnicima i uređuje vođenje posebne evidencije osuđenih lica. Osnovni cilj zakona je prevencija i sprečavanje ponovnog činjenja krivičnih dela protiv maloletnika.

Pravne posledice osude (član 6) — Nakon pravnosnažne presude, osuđeni za ovakva krivična dela gube pravo na rad sa maloletnicima, uključujući prestanak radnog odnosa u poslovima koji obuhvataju kontakt sa maloletnicima. Takođe, zabrana zapošljavanja u zanimanjima sa maloletnicima traje 20 godina, ne računajući vreme provedeno na izdržavanju zatvorske kazne. Poslodavac mora biti obavešten o presudi, čime se sprečava angažovanje lica koja predstavljaju rizik za bezbednost maloletnika.

Dostupnost podataka iz posebne evidencije (član 15) — Podaci o osuđenim licima mogu biti dostupni pravnim i fizičkim licima koja imaju zakonski osnovan interes. Ovo je posebno važno za **poslodavce u turizmu koji rade sa maloletnicima, jer su dužni da provere da li je potencijalni zaposleni upisan u ovu evidenciju**. Državni organi, organizacije, kao i inostrani državni organi, mogu zatražiti pristup ovim podacima kada to zahteva zakon ili međunarodni sporazumi, ali uvek pod uslovima koji štite podatke o ličnosti.

Kazne za prekršaje (član 17) — Propisane su novčane kazne za pravna lica, preduzetnike i odgovorna lica koja ne ispune zakonske obaveze u vezi s proverom zaposlenih koji rade sa maloletnim osobama. Prema ovom članu, novčana kazna od 500.000 do 2.000.000 dinara propisana je za pravno lice koje:

- ne postupi u skladu sa pravnim posledicama osude (npr. ne prekine radni odnos sa licem osuđenim za krivična dela protiv polne slobode prema maloletnim licima, što je obaveza iz člana 6);

---

⁶ „Službeni glasnik RS“, br. 32/2013

- ne dostavi ili ne dostavi u propisanom roku potrebne podatke ovlašćenom licu Uprave za izvršenje krivičnih sankcija (član 14);
- ne zatraži podatke iz posebne evidencije prilikom zapošljavanja lica koje treba da radi sa maloletnicima (član 15).

Za prekršaj iz stava 1 ovog člana preduzetnicima se propisuje novčana kazna od 200.000 do 500.000 dinara, dok je za odgovorna lica u pravnom licu, državnim i drugim organima predviđena kazna od 100.000 do 150.000 dinara.

Za hotele, ovo podrazumeva potrebu za uspostavljanjem jasnih procedura za provere zaposlenih, edukaciju osoblja o zaštiti maloletnih gostiju i obavezu redovnog usklađivanja sa zakonskim zahtevima. Na ovaj način, primena zakona doprinosi zaštiti dece i dodatno obavezuje pravne subjekte da pruže sigurno okruženje za sve maloletne korisnike njihovih usluga.

Zakon o obligacionim odnosima Republike Srbije⁷

Kada govorimo o zaštiti dece od seksualne eksploatacije i zlostavljanja u oblasti turizma i putovanja, zakonski tekst o kome je jako važno govoriti je Zakon o obligacionim odnosima. Ovo je zakonski tekst na kome počiva ugovorno pravo, a pravni odnosi u oblasti turizma i putovanja se među fizičkim i pravnim licima uređuju pretežno ugovorima. U tom kontekstu potrebno je istaći i analizirati osnovna načela obligacionog prava među kojima su posebno važna: načelo autonomije volje sa zakonom propisanim ograničenjima, načelo savesnosti i poštenja, načelo zabrane zloupotrebe prava i zabrane prouzrokovanja štete.

Članom 10 Zakona o obligacionim odnosima propisano je da su **strane u obligacionim odnosima slobodne, u granicama prinudnih propisa, javnog poretka i dobrih običaja**, da svoje odnose urede po svojoj volji. Shodno ovom načelu ugovori o radu, ugovori o poslovnoj saradnji, ugovori o delu, ugovori o alatmanu, o organizovanju putovanja, o prevozu i mnogi drugi imenovani i neimenovani ugovori koji se zaključuju u oblasti turizma i putovanja, moraju biti u skladu sa prinudnim propisima koji uređuju zaštitu dece i njihovih prava i moraju biti saglasni javnom poretku. Pojam javnog poretka nesumnjivo obuhvata i posebnu zaštitu dece i njihovog najboljeg interesa kako u javnom tako i u privatnom sektoru.

U članu 12 Zakona o obligacionim odnosima predviđeno je da su u zasnivanju obligacionih odnosa i ostvarivanju prava i obaveza iz tih odnosa strane dužne da se pridržavaju načela savesnosti i poštenja. Prema članu 13 istog zakona zabranjeno je vršenje prava iz obligacionih odnosa protivno cilju zbog koga je ono zakonom ustanovljeno ili priznato, dok je prema članu 16 svako dužan da se uzdrži od postupka kojim se može drugom prouzrokovati šteta (u tom smislu

---

⁷ „Službeni list SFRJ“, br. 29/78, 39/85, 45/89 – US, 57/89, „Službeni list SRJ“, br. 31/93, 22/99 – dr. propis, 23/99 – ispravka, 35/99 – dr. propis, 44/99 – dr. propis, „Službeni glasnik RS“, broj 18/20)

važno je napomenuti da čin seksualnog nasilja i eksploatatorskog ponašanja prema detetu može uzrokovati kako materijalnu tako i nematerijalnu štetu za dete žrtvu nasilja i eksploatacije).

Kako se pravni odnosi u oblasti turizma i putovanja zasnivaju i regulišu pretežno ugovorima, od značaja je reći da se ugovorna obaveza, prema članu 46 Zakona o obligacionim odnosima, može sastojati u davanju, činjenju, nečinjenju ili trpljenju kao i da ona mora biti moguća, dopuštena i određena, odnosno određiva. Ukoliko je predmet obaveze nemoguć, nedopušten, neodređen ili neodrediv, ugovor će biti ništav (član 47 Zakona o obligacionim odnosima), a predmet obaveze je nedopušten ako je protivan prinudnim propisima, javnom poretku ili dobrim običajima (član 49 Zakona o obligacionim odnosima).

Prema članu 51 Zakona o obligacionim odnosima svaka ugovorna obaveza mora imati dopušten osnov, a osnov je nedopušten ako je protivan prinudnim propisima, javnom poretku ili dobrim običajima. Ako osnov ne postoji ili je nedopušten, ugovor je ništav (član 52 Zakona o obligacionim odnosima).

Sve citirane odredbe Zakona o obligacionim odnosima od značaja su jer ograničavaju načelo autonomije volje i postavljaju osnovne principe ugovornog prava koji su po svojoj prirodi takvi da odgovaraju osnovnim principima na kojima počiva civilizovano društvo. Njihovo poštovanje obezbeđuje poštovanje imperativnih normi i javnog poretka. Sadržinu javnog poretka čine i sve materijalnopravne i procesnopravne, ali i običajne i moralne norme koje su integrisane u sistem zaštite dece.

Pravne norme kojima se uređuju dečija prava i njihova zaštita kogentne su prirode (pravna pravila koja imaju prisilan značaj, tj. obavezuju pravne subjekte da ih se bezuslovno pridržavaju) te je unutar ugovornog prava svakako neophodno poštovati i ove norme. To dalje posledično nameće obavezu da ugovori koji se zaključuju u oblasti turizma i putovanja moraju biti u skladu sa ovim osnovnim principima, sa kogentnim normama i u skladu sa javnim poretkom.

U ovom duhu je i odredba člana 103 Zakona o obligacionim odnosima kojom je propisano da je ugovor koji je protivan prinudnim propisima, javnom poretku ili dobrim običajima ništav ako cilj povređenog pravila ne upućuje na neku drugu sankciju ili ako zakon u određenom slučaju ne propisuje što drugo.

Porodični zakon Republike Srbije⁸

Zaštita dece, prava deteta, položaja deteta, zaštita, ostvarivanje i unapređenje prava deteta su pitanja koja uređuje Porodični zakon Republike Srbije. Ovaj zakon je izuzetno važan temelj sistema sveukupne pravne zaštite dece uključujući i zaštitu dece od seksualne eksploatacije i zlostavljanja

---

⁸ „Službeni glasnik RS“ br. 18/2005, 72/2021 – drugi zakon i 6/2011)

U članu 5 stav 2 Porodični zakon propisuje da majka i dete uživaju posebnu zaštitu države. U članu 6 zakonodavac je proklamovao izuzetno važno načelo u zaštiti prava deteta, a to je načelo najboljeg interesa deteta. Prema stavu 1 ovog člana svako je dužan da se rukovodi najboljim interesom deteta u svim aktivnostima koje se tiču deteta. U stavu dva ovog člana predviđeno je da država ima obavezu da preduzima sve potrebne mere za zaštitu deteta od zanemarivanja, od fizičkog, seksualnog i emocionalnog zlostavljanja te od svake vrste eksploatacije. Prema stavu tri ovog člana država ima obavezu da poštuje, štiti i unapređuje prava deteta. Ova odredba Porodičnog zakona može i mora biti temelj za što šire definisanje pozitivnih obaveza države u oblasti zaštite deteta i unapređenja i zaštite dečijih prava, ali i temelj postupanja svih aktera u privatnom sektoru, a u aktivnostima koje imaju veze sa decom.

Načelo najboljeg interesa deteta nije u dovoljnoj meri konkretizovano. Ono se razrađuje i u članu 266 Porodičnog zakona. Ovo načelo uvedeno je u pravni sistem i definisano kao generalna klauzula odnosno pravni standard.

Evropska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama⁹

U članu 2 Evropske konvencije garantovano je pravo na život te je propisano da je pravo na život svake osobe zaštićeno zakonom.

Član 4 Konvencije propisuje zabranu ropstva i prinudnog rada pa u stavu jedan i dva propisuje da se niko ne sme držati u ropstvu ili ropskom položaju i da se ni od koga ne može zahtevati da obavlja prinudni ili obavezni rad.

Član 5 garantuje pravo na slobodu i bezbednost predviđajući da svako ima pravo na slobodu i bezbednost ličnosti.

Prema članu 8 Evropske konvencije, koji garantuje pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života, svako ima pravo na poštovanje svog privatnog i porodičnog života, doma i prepiske, a javne vlasti neće se mešati u vršenje ovog prava sem ako to nije u skladu sa zakonom i neophodno u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti, javne bezbednosti ili ekonomske dobrobiti zemlje, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

---

⁹ „Sl. list SCG - Međunarodni ugovori“, br. 9/2003, 5/2005 i 7/2005 - ispr. i „Sl. glasnik RS - Međunarodni ugovori“, br. 12/2010 i 10/2015

Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima deteta (sa opcionim protokolima)¹⁰

U članu 1 Konvencije o pravima deteta propisano je da je za svrhe ove konvencije, dete ljudsko biće koje nije navršilo osamnaest godina života, ako se, na osnovu zakona koji se odnosi na dete, punoletstvo ne stiće ranije.

Konvencija o pravima deteta, u članu 3, proklamuje načelo najboljeg interesa deteta propisujući, u stavu prvom, da su u svim aktivnostima koje se tiču dece od primarnog značaja interesi deteta bez obzira na to da li ih sprovede javne ili privatne institucije za socijalnu zaštitu, sudovi, administrativni organi ili zakonodavna tela. U stavu dva propisano je da se države članice obavezuju da detetu obezbede takvu zaštitu i brigu koja je neophodna za njegovu dobrobit, uzimajući u obzir prava i obaveze njegovih roditelja, zakonitih staratelja ili drugih pojedinaca koji su pravno odgovorni za dete i preduzimaju u tom cilju sve potrebne zakonodavne i administrativne mere. Države članice se staraju da institucije, službe i ustanove koje su odgovorne za brigu ili zaštitu dece budu u skladu sa standardima koje su utvrdili nadležni organi, posebno u oblasti sigurnosti i zdravlja i broju i podobnosti osoblja, kao i stručnog nadzora. Ovu odredbu potrebno je šire tumačiti i o načelu najboljeg interesa deteta voditi računa u svim aktivnostima koje se tiču dece bilo da se radi o javnom bilo o privatnom sektoru. To bi nadalje impliciralo da se ovim načelom moraju rukovoditi i o njemu voditi računa i svi učesnici u oblasti turizma i putovanja, pružaoci usluga, organizatori, hoteli, turističke agencije i druga fizička i pravna lica koja na neki način sudeluju u aktivnostima u koje su uključena i deca.

U članu 6 Konvencija garantuje pravo na život i propisuje da države članice priznaju da svako dete samim rođenjem ima pravo na život, kao i da države članice obezbeđuju u najvećoj mogućoj meri opstanak i razvoj deteta.

Jedan od najznačajnijih članova Konvencije u oblasti zaštite od seksualnog zlostavljanja je nesumnjivo član 19. Prema ovom članu, države članice preduzimaju sve odgovarajuće zakonodavne, administrativne, socijalne i obrazovne mere radi zaštite deteta od svih oblika fizičkog ili mentalnog nasilja, povreda ili zloupotrebe, zanemarivanja ili nemarnog odnosa, maltretiranja ili eksploatacije, uključujući i seksualnu zloupotrebu, dok je na brizi kod roditelja, zakonitih staratelja ili nekog drugog lica kome je poverena briga o detetu. Takve zaštitne mere treba da obuhvate, po potrebi, efikasne postupke za ustanovljavanje socijalnih programa za obezbeđenje podrške neophodne detetu i onima kojima je poverena briga o detetu, kao i ostale oblike sprečavanja, utvrđivanja, prijavljivanja, prosleđivanja, istrage, postupanja i praćenja slučajeva ovde navedenog zlostavljanja deteta i, po potrebi, obraćanja sudu. Jasno je da ovaj međunarodni pravni akt u prvi plan postavlja pozitivne obaveze države u cilju zaštite deteta od svih oblika fizičkog ili mentalnog nasilja, povreda psihičkog, fizičkog i seksualnog integriteta i svakog vida eksploatacije, uključujući i seksualnu zloupotrebu, ali i obaveze drugih subjekata na planu prevencije i prijavljivanja svakog vida seksualnog zlostavljanja i eksploatacije dece.

---

¹⁰ „Sl. list SFRJ - Međunarodni ugovori“, br. 15/90 i „Sl. list SRJ - Međunarodni ugovori“, br. 4/96 i 2/97

Konvencija ne definiše koje su to konkretne pozitivne obaveze države niti je tako nešto moguće, ali određuje da je država dužna da preduzme sve odgovarajuće zakonodavne, administrativne, socijalne i obrazovne mere u cilju zaštite dece, uključujući tu i zaštitu njihovog seksualnog integriteta. U kontekstu člana 34 Konvencije te mere podrazumevaju ne samo mere na nacionalnom već i na bilateralnom i multilateralnom nivou. U kontekstu aktera u privatnom sektoru, pa i sektoru turizma i putovanja može se govoriti o čitavom nizu najrazličitijih mera koje imaju za cilj pre svega prevenciju seksualnog zlostavljanja i eksploataciju dece, a zatim se odnose i na način reagovanja u slučaju da do takvog grubog kršenja prava deteta dođe.

Imajući u vidu da Ustav Republike Srbije u citiranom članu 26 stav 3 propisuje da se seksualno ili ekonomsko iskorišćavanje lica koje je u nepovoljnom položaju smatra prinudnim radom, od značaja je i odredba člana 32 Konvencije. U ovom članu Konvencije propisano je da države članice priznaju pravo deteta na zaštitu od ekonomske eksploatacije i rada na poslu koji može biti opasan ili ometati obrazovanje deteta ili štetiti zdravlju deteta, odnosno njegovom fizičkom, mentalnom, duhovnom, moralnom ili socijalnom razvoju. Države članice preduzimaju zakonodavne, administrativne, socijalne i obrazovne mere za primenu odredaba ovog člana. U tom cilju, a imajući u vidu odgovarajuće odredbe drugih međunarodnih instrumenata, države članice posebno: određuju minimalnu starost za zapošljavanje, obezbeđuju regulisanje radnog vremena i uslova rada, određuju odgovarajuće kazne ili druge sankcije kako bi se osigurala efikasna primena odredaba ovog člana.

U članu 34, koji se direktno odnosi na zaštitu od seksualne eksploatacije i seksualne zloupotrebe, predviđeno je da se države članice obavezuju da zaštite dete od svih oblika seksualne eksploatacije i seksualne zloupotrebe. U tom cilju, države članice posebno preuzimaju sve odgovarajuće nacionalne, bilateralne i multilateralne mere za sprečavanje: navođenja ili prisiljavanja deteta da učestvuje u nezakonitim seksualnim aktivnostima, eksploatatorskog korišćenja dece u prostituciji ili drugim nezakonitim seksualnim radnjama, eksploatatorskog korišćenja dece u pornografskim predstavama i časopisima.

Sve citirane odredbe sastavni su deo našeg pravnog poretka. Norme konvencijskog prava, kao i druge odredbe ratifikovanih međunarodnih pravnih akata, imaju veću pravnu snagu od domaćih zakona. Sve navedene odredbe imperativne su prirode pa ih je neophodno poštovati i u privatnom sektoru pa i u sektoru turizma i putovanja.

Pravni okvir zaštite, pored građanskopravne čini i krivičnopravna zaštita. U domenu krivičnopravne zaštite postoji više relevantnih pravnih akata od kojih je nesumnjivo najznačajniji Krivični zakonik Republike Srbije.

Krivični zakonik Republike Srbije¹¹

Krivičnopravna zaštita maloletnih lica, uključujući i zaštitu od seksualnog zlostavljanja i seksualne eksploatacije, počiva na nekoliko zakonskih tekstova. Jedan od najznačajnijih je svakako Krivični zakonik Republike Srbije.

Unutar krivičnopravnog sistema zaštite se može naći začetak zaštite dece od seksualnog zlostavljanja i seksualne zloupotrebe. Na temelju krivičnopravne represije, kao odgovora države na ovaj vid grubog kršenja prava deteta i njegovog psihičkog, fizičkog i seksualnog integriteta, razvijao se kompleksan mehanizam zaštite dece od seksualnog zlostavljanja kakav danas nastojimo da unapredimo i učinimo efikasnijim.

Krivični zakonik sadrži veliki broj krivičnih dela koja su značajna sa aspekta prava deteta. Ona pripadaju različitim grupama krivičnih dela razvrstanih prema zaštitnom objektu. Naročito važna krivična dela jesu krivična dela protiv života i tela (čl. 113–127 KZ), krivična dela protiv polne slobode (čl. 178–186 KZ), dela protiv braka i porodice (čl. 187–197 KZ) i krivična dela protiv čovečnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom (čl. 370–393 KZ).

Postoje krivična dela kod kojih maloletstvo čini biće krivičnog dela i krivična dela kod kojih maloletstvo predstavlja kvalifikatornu okolnost. Konačno postoje i krivična dela kod kojih zakonodavac ne pravi razliku prema tome da li su ona učinjena prema licu koje je maloletno ili punoletno.

Zakonodavac ne poznaje i ne definiše starosnu granicu za davanje pristanka, odnosno za stupanje u seksualni odnos, ali zato, u delu u kome su propisana krivična dela protiv polnih sloboda, postoje krivična dela kod kojih je maloletstvo unutar bića krivičnog dela (kao na primer kod krivičnog dela obljube sa detetom iz člana 180 Krivičnog zakonika), i krivična dela kod kojih je maloletstvo kvalifikatorna okolnost pa zakonodavac propisuje teže oblike ukoliko je delo izvršeno prema maloletniku ili prema detetu.

U kontekstu pojma deteta i starosne granice za stupanje u seksualni odnos, koja kao takva nije definisana zakonom, sa jedne strane, i krivičnih dela protiv polne slobode sa druge strane, neophodno je ukazati na kvalifikatorne okolnosti kod pojedinih oblika tih krivičnih dela. Kod krivičnog dela silovanja, u stavu tri članu 178, propisan je teži oblik za koji je zaprećena teža kazna ukoliko je krivično delu izvršeno prema maloletniku, a u stavu četiri teži oblik ukoliko je krivično delo izvršeno prema detetu¹². U članu 179 zakonodavac je propisao krivično delo

---

¹¹ „Sl. glasnik RS“, br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 11/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019)

¹² U čl. 178. Krivičnog zakonika RS ("Sl. glasnik RS", br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 11/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019) propisano je: „Ko prinudi drugog na obljubu ili sa njom izjednačen čin upotrebom sile ili pretnjom da će neposredno napasti na život ili telo tog ili njemu bliskog lica, kazniće se zatvorom od pet do dvanaest godina. Ako je delo iz stava 1. ovog člana učinjeno pretnjom da će se za to ili njemu blisko lice otkriti nešto što bi škodilo njegovoj časti ili ugledu ili pretnjom drugim teškim zlom, učinilac će se kazniti

obljuba nad nemoćnim licem kod koga takođe postoji teži oblik krivičnog dela ukoliko je krivično delo izvršeno prema maloletniku, dok je u stavu četiri predviđen teži oblik ovog krivičnog dela ukoliko je ono izvršeno prema detetu.¹³ Slično je i sa krivičnim delima nedozvoljene polne radnje iz člana 182, polno uznemiravanje iz člana 182a, podvođenje i omogućavanje vršenja polnog odnosa iz člana 183, i posredovanje u vršenju prostitucije iz člana 184. Krivičnog zakonika. Od značaja za krivičnopravnu zaštitu dece od seksualnog zlostavljanja i seksualne zloupotrebe su i druga krivična dela iz ove glave. U članu 185 Krivičnog zakonika propisano je krivično delo prikazivanje, pribavljanje i posedovanje pornografskog materijala i iskorišćavanje maloletnog lica za pornografiju, u članu 185a krivično delo navođenje deteta na prisustvovanje polnim radnjama, a u članu 185b krivično delo iskorišćavanje računarske mreže ili komunikacije drugim tehničkim sredstvima za izvršenje krivičnih dela protiv polne slobode prema maloletnom licu.

U glavi 34 Krivičnog zakonika predviđena su krivična dela protiv čovečnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom, među kojima je neophodno izdvojiti krivično delo trgovina ljudima iz člana 388, i krivično delo zasnivanje ropskog odnosa i prevoz lica u ropskom odnosu iz člana 390, kod kojih je maloletstvo kvalifikatorna okolnost. U članu 380 stav 1 Krivičnog zakona propisano je ko silom ili pretnjom, dovođenjem u zabludu ili održavanjem u zabludi, zloupotrebom ovlašćenja, poverenja, odnosa zavisnosti, teških prilika drugog, zadržavanjem ličnih isprava ili davanjem ili primanjem novca ili druge koristi, vrbuje, prevozi, prebacuje, predaje, prodaje, kupuje, posreduje u prodaji, sakriva ili drži drugo lice, a u cilju eksploatacije njegovog rada, prinudnog rada, vršenja krivičnih dela, prostitucije ili druge vrste seksualne eksploatacije, prosjačenja, upotrebe u pornografske svrhe, uspostavljanja ropskog ili njemu sličnog odnosa, radi oduzimanja organa ili dela tela ili radi korišćenja u oružanim sukobima, kazniće se zatvorom od tri do dvanaest godina. U stavu dva ovog člana predviđeno je da će se za delo iz stava 1 ovog člana učinjeno prema maloletnom licu učinilac kazniti kaznom propisanom za to delo i kad nije upotrebio silu, pretnju ili neki drugi od navedenih načina izvršenja, dok je u stavu tri propisano da ako je delo iz stava 1 ovog člana učinjeno prema maloletnom licu, učinilac će se kazniti zatvorom najmanje pet godina. U članu 390 zakonodavac inkriminiše zasnivanje ropskog odnosa i prevoz lica u ropskom odnosu propisujući da ko, kršeći pravila međunarodnog prava, stavi drugog u ropski ili njemu sličan odnos ili ga drži u takvom odnosu, kupi, prodaja, preda

---

zatvorom od dve do deset godina. Ako je usled dela iz st. 1. i 2. ovog člana nastupila teška telesna povreda lica prema kojem je delo izvršeno ili ako je delo izvršeno od strane više lica ili na naročito svirep ili naročito ponižavajući način ili prema maloletniku ili je delo imalo za posledicu trudnoću, učinilac će se kazniti zatvorom od pet do petnaest godina. Ako je usled dela iz st. 1. i 2. ovog člana nastupila smrt lica prema kojem je delo izvršeno ili je delo učinjeno prema detetu, učinilac će se kazniti zatvorom najmanje deset godina ili doživotnim zatvorom.“

¹³ U čl. 179. krivičnog zakonika RS propisano je: „Ko nad drugim izvrši obljubu ili sa njom izjednačen čin iskoristivši duševno oboljenje, zaostali duševni razvoj, drugu duševnu poremećenost, nemoć ili kakvo drugo stanje tog lica usled kojeg ono nije sposobno za otpor, kazniće se zatvorom od pet do dvanaest godina. Ako je usled dela iz stava 1. ovog člana nastupila teška telesna povreda nemoćnog lica ili ako je delo izvršeno od strane više lica ili na naročito svirep ili naročito ponižavajući način ili je učinjeno prema maloletniku ili je delo imalo za posledicu trudnoću, učinilac će se kazniti zatvorom od pet do petnaest godina. Ako je usled dela iz st. 1. i 2. ovog člana nastupila smrt lica prema kojem je delo izvršeno ili ako je delo učinjeno prema detetu, učinilac će se kazniti zatvorom najmanje deset godina ili doživotnim zatvorom.“

drugom licu ili posreduje u kupovini, prodaji ili predaji ovakvog lica ili podstiče drugog da proda svoju slobodu ili slobodu lica koje izdržava ili o kojem se stara, kazniće se zatvorom od jedne do deset godina, a ko prevozi lica koja se nalaze u ropskom ili njemu sličnom odnosu iz jedne zemlje u drugu, kazniće se zatvorom od šest meseci do pet godina. U stavu tri propisano je da ukoliko je delo iz stav 1 i 2 ovog člana učinjeno prema maloletnom licu, učinilac će se kazniti se zatvorom od pet do petnaest godina.

U kontekstu krivičnopravne zaštite dece od seksualne eksploatacije i zlostavljanja bitno je naglasiti da sva prethodno navedena krivična dela spadaju u grupu krivičnih dela za koja se goni po službenoj dužnosti. Kod krivičnih dela za koja se goni po službenoj dužnosti, krivično gonjenje započinje prvom radnjom javnog tužioca, ili ovlašćenih službenih lica policije na osnovu zahteva javnog tužioca, a radi provere osnova sumnje da je učinjeno krivično delo ili da je određeno lice učinilo krivično delo (član 5 Zakonika o krivičnom postupku).

Dakle, za krivična dela za koja se goni po službenoj dužnosti ovlašćeni tužilac je javni tužilac, dok je za krivična dela za koja se goni po privatnoj tužbi ovlašćeni tužilac je privatni tužilac. Drugim rečima, kod krivičnih dela za koja se goni po službenoj dužnosti nadležni državni organi su ti koji preduzimaju odgovarajuće radnje i mere u cilju gonjenja potencijalnog učinioca krivičnog dela. S tim u vezi nadalje je vrlo važno ono što u pogledu krivičnih dela za koja se goni po službenoj dužnosti propisuje Zakonik o krivičnom postupku.

Naime, u članu 280 ovog zakona propisano je da državni i drugi organi, pravna i fizička lica prijavljuju krivična dela za koja se goni po službenoj dužnosti, o kojima su obaveštena ili za njih saznaju na drugi način, pod uslovima predviđenim zakonom ili drugim propisom, a Krivičnim zakonikom je predviđeno u kojem slučaju neprijavljivanje krivičnog dela predstavlja krivično delo.

U domenu krivičnopravne zaštite dece od seksualne eksploatacije i zlostavljanja važno je uspostaviti odgovarajuće mehanizme obaveštavanja u cilju poštovanja zakonske odredbe koja obavezuje nadležne državne organe, ali i svakog pojedinca da prijavi izvršenje krivičnog dela i učinioca ukoliko dođe do takvih saznanja, što **uključuje i zaposlene u oblasti putovanja, turizma i ugostiteljstva.**

Aneksi

Izjava o posvećenosti Politici za zaštitu dece

Ja, _____, sam pročitao/la i razumeo/la standarde i smernice navedene u Politici za zaštitu dece.

Slažem se sa principima koje sadrži Politika za zaštitu dece i prihvatam važnost primene i promovisanja politike, procedura i praksi za očuvanje bezbednosti dece i nulte tolerancije prema seksualnoj eksploataciji i zlostavljanju (SEZ) tokom rada ili saradnje sa ovom kompanijom.

Pored toga, razumem da poštovanje Politike za zaštitu dece obuhvata sledeće: proveru krivičnih presuda u vezi sa radom sa decom; izjašnjavanje da li se protiv mene vodi krivični postupak, uključujući i one koje se smatraju odsluženim; prijavljivanje svih prethodnih istraga ili navoda protiv mene u vezi sa pitanjima zaštite dece, i dostavljanje dve karakterne preporuke.

Svestan/na sam da kršenje bilo kojeg od pravila ponašanja može, u zavisnosti od težine prekršaja, dovesti do odgovarajućih posledica u skladu sa zakonskim propisima i internim regulativama kompanije.

_____ (Ime)

_____ (Radno mesto/uloga)

_____ (Potpis)

_____ (Datum)

Izjava o krivičnim presudama

Da li ste nekada osuđeni za krivično delo? Da Ne

Ako jeste, izjasnite se za koje delo imate osuđuju presudu i prijavite sve ranije istrage ili navode protiv vas. Kontakt osoba za zaštitu dece u kompaniji će ove izjave čuvati kao poverljive i proceniće da li predstavljaju rizik ili da li su u skladu sa kompanijskim smernicama za zaštitu dece.

Prepoznavanje znakova zlostavljanja (indikatori)

Prepoznavanje znakova potencijalnog zlostavljanja je složeno i ne postoji jednostavna kontrolna lista koja bi omogućila lako prepoznavanje. Postoje potencijalni znaci upozorenja na koje treba da se obrati pažnja, ali treba da ih pažljivo procenite. Ne treba automatski pretpostaviti da dolazi do zlostavljanja. Međutim, jednako je važno da ne odbacujete sumnje ili da ne ignorišete znakove zlostavljanja. O njima treba da razgovarate sa kontakt osobom za zaštitu dece što je pre moguće kako bi se odlučilo kako je najprikladnije da se reaguje.

Signali koji mogu ukazivati na probleme:

- Minimalan prtljag i odeća
- Više muškaraca viđeni kako su jedan po jedan dovođeni u sobu gosta
- Osobe koje ne mogu slobodno govoriti ili izgledaju zbunjeno
- Gosti koji insistiraju na minimalnom ili nikakvom čišćenju sobe

Za putnike koji borave u turističkim područjima, signali mogu uključivati:

- Dete koje pokazuje strah, zbunjenost ili je pod uticajem droga ili alkohola
- Prikazivanje znakova fizičkog zlostavljanja
- Neprimereno oblačenje za uzrast
- Nuditi novac ili poklone odraslima
- Kasni izlazak iz sobe
- Boravak u hotelskoj sobi koju posećuju odrasli
- Postupanje sa detetom na omalovažavajući ili agresivan način

Obrazac prijave za zaštitu

Ako zaposleni sazna da je dete možda u opasnosti ili postoji sumnja na nasilje ili seksualno iskorišćavanje (SEZ), potrebno je da popuni obrazac sa što više informacija. Problemi u vezi sa zaštitom dece moraju se odmah prijaviti kontakt osobi za zaštitu dece u kompaniji, po mogućstvu istog dana, bilo usmeno ili pismeno. U zavisnosti od hitnosti situacije, obrazac može biti popunjen pre ili nakon kontaktiranja te osobe.

Obrazac takođe služi za prijavu nesreća ili incidenata. Nesreća je neplanirani događaj koji može prouzrokovati povrede, štetu na opremi, imovini ili ugrožavanje okoline. Incident se odnosi na neuobičajen ili neprijatan događaj.

Zaposleni koji popunjava izveštaj treba da ga sam potpiše i preda isključivo kontakt osobi za zaštitu dece, kako bi se obezbedila poverljivost. Izveštaj će biti čuvan na sigurnom i poverljivom mestu.

1. O vama

Ime: _____

Radno mesto: _____

Kontakt podaci: Telefon: _____

Imejl: _____

2. O detetu

Ime deteta: _____

Pol deteta: _____

Uzrast deteta: _____

Roditelji/staratelji deteta: _____

Da li je dete dobilo neki tretman?

Dete je dobilo tretman od _____

Odvedeno u bolnicu   DA;   NE;

Ako jeste, u koju bolnicu i kako _____

3. O problemu; detalji incidenta

Da li ste:

videli incident

sumnjate na incident

neko je ukazao na incident

Ako vam je neko drugi rekao za problem, navedite ko je to i kakav je njegov odnos sa detetom:

Šta se desilo? Objasnite uzrok (kako i zašto) ako je poznat. Ako navedete lična zapažanja, napravite razliku između činjenica i mišljenja ili navoda (*npr. emocionalno stanje deteta, vidljive povrede itd.*):

Da li je dete/mlada osoba ili neki drugi izvor nešto rekao vama [ako je relevantno] i kako ste mu/joj odgovorili: [Ne navodite dete na izjave. Evidentirajte stvarne detalje]

Datum navodnog incidenta: _____

Vreme navodnog incidenta: _____

Lokacija navodnog incidenta: _____

Ime navodnog počinioca (ako je primenjivo): _____

Da li su druga deca/osobe bile umešane u navodni incident?

Da li je postojala opasnost za drugu decu? _____

Radnje koje ste preduzeli:

Potpis: _____

Datum: _____

Ovo treba da popuni kontakt osoba za zaštitu dece:

Sprovedena je istraga o incidentu/nesreći: Da Ne

Neophodan je pismeni izveštaj o istrazi: Da Ne

Neophodan je pismeni izveštaj o istrazi: Da Ne

Možda će u cilju utvrđivanja uzroka incidenta ili nesreće biti potrebno da se ispituju osobe koje su bile umešane. Ovde mogu da se dodaju detalji i izjave svedoka itd.

Predlog člana ugovora o radu između hotela/turističke agencije i zaposlenih

Predlog člana ugovora koji bi se mogao naći u ugovoru o radu između hotela/turističke agencije i zaposlenih

Zaposleni je dužan da u svim aktivnostima koje se tiču dece ili na direktan ili indirektan način uključuju decu postupa sa dužnom pažnjom, poštujući ličnost i dostojanstvo deteta, njegov fizički i psihički integritet i njihovu nepovredivost i načelo najboljeg interesa deteta.

Zaposleni je u obavezi da pohađa obuke koje organizuje poslodavac, a koje se odnose na posebna znanja i veštine u zaštiti dece u oblasti turizma i putovanja, a naročito zaštite dece od svakog vida zlostavljanja i eksploatacije.

Zaposleni je dužan da pristupi e-platформи za učenje u cilju savladavanja i usvajanja znanja i veština iz oblasti dečijih prava i zaštite dece, i da periodično polaže testove i pristupa evaluaciji u cilju procene usvojenih znanja i veština iz oblasti prava deteta i zaštite dece od svih vidova zlostavljanja i eksploatacije.

Poslodavac se obavezuje da će zaposlenom obezbediti periodične obuke i pristup e-platформи za učenje u cilju usvajanja znanja i veštine o postupanju i zaštiti dece u oblasti turizma i putovanja, a naročito zaštite dece od svakog vida zlostavljanja i eksploatacije, kao i da obezbediti periodične evaluacije i procene stečenih znanja i veština.

Zaposleni se obavezuje da na radu i u vezi sa radom poštuje opšte akte poslodavca, uključujući i Vodič i Smernice za zaštitu dece od seksualne eksploatacije i zlostavljanja.

Predlog člana ugovora između hotela/turističkih agencija i njihovih ugovornih partnera

Predlog člana ugovora koji bi se mogao naći u ugovoru hotela/turističkih agencija i njihovih ugovornih partnera

Ugovorne strane se obavezuju da će u svom poslovanju i ugovorenim poslovnim odnosima postupati u skladu sa dobrim poslovnim običajima, a naročito da će u svim aktivnostima koje se direktno ili indirektno tiču dece postupati u skladu sa dužnom pažnjom, poštujući ličnost i dostojanstvo deteta, njegov fizički i psihički integritet i njihovu nepovredivost i načelo najboljeg interesa deteta.

Ugovorne strane se obavezuje da se u ugovorenoj poslovnoj saradnji aktivno staraju o primeni Smernica za zaštitu dece od seksualne eksploatacije i zlostavljanja.